

Балто-анатолийские исследования II. Некоторые названия водных бассейнов индоевропейского происхождения.

Бяч. Вс. Иванов (Los Angeles)

Обращается внимание на гидронимы времени х(еттского) владычества в Малой Азии, обнаруживающие значительное сходство с балтийскими: х. (или пал[айск.]) *Šariya*: лит. *Saria* (и.-е. **ser-*), х. (или лув[ийск.]) *Ḫulaya*:- лит. *Vilija* и др.-х. *Ḫulana*: лит. *Viln-(ia)* (связано с и.-е. названием шерсти; литовский гидроним представляет значительный интерес в виду его связи с архаическим мифом об основании Вильнюса), лув. *zareyanza* **ḫappinanza* «быстрые реки» может быть целиком отождествлено с лит. *Skar-upis*, латыш. *Skaru-upe*; пал. *ḫapnaš... tekanza* — с латыш. *upe tēk* и с аналогичным древнеиранским сочетанием со значением «река течет»; лув. *ipp-atar* «иалучина реки» родственно названиям вод типа др.-прус. *Gibb-une*. Ставится вопрос об отражении в первой части древнеанатолийского сложного слова *B/Puruš-ḫanda*, засвидетельствованного в староассирийских текстах рубежа III и II тыс. до н.э. и в легендах о походе в Малую Азию еще более раннего времени, древнего слова, связанного с названием древних пруссов.

LIETUVIŲ IR PRŪSŲ KALBŲ SANTYKIAI
ŽODŹIŲ DARYBOS POŹIŪRIU

SAULIUS AMBRAZAS

Vilnius

Darybos afiksai žymiai dažniau negu kaitybos afiksai keliauja iš vienos kalbos (ar tarmės) į kitą. Todėl žodžių daryboje glūdi nemaža duomenų etnogenezės problemoms spręsti. Šiame straipsnyje norėčiau atkreipti dėmesį į tas žodžių darybos izoglosas, kurios sieja lietuvių ir prūsų kalbas, bet skiria jas nuo latvių kalbos.

Jau seniai pastebėta, kad *d e m i n u t y v a i* su priesaga *-alis(-ė)*¹, paplitę nemažoje žemaičių tarmės dalyje (Lietuvių kalbos atlasas 1991: 132, žemėl. Nr. 117), kur kadaise gyveno kuršiai (Būga 1961: 244), turi tikslų atitikmenį prūsų kalboje, pgl. lie. *puodālis* ir pr. *podalis* 'puodpalaikis' (Bosetop) E 351. Be to, pažymėtina, kad vienose žemaičių tarmės šnektose (pvz., Pagramančio) šio tipo vediniai turi mažybinę reikšmę (Jonikas 1939: 34), o kitose (pvz. Švėksnos, Salantų) — menkinamąją reikšmę (Skardžius 1943: 175; Salys 1992: 75, 337), kurią matome ir minėtame prūsų kalbos vedinyje. Latvių kalboje tokių vedinių beveik visai nėra (Rūķe-Draviņa 1959: 276).

¹ Ši priesaga, kaip ir jos giminaičiai *-elis(-ė)*, *-ėlis(-ė)*, *-(i)ulis(-ė)*, veikiausiai yra kilusi iš determinatyvo **-l-*, kuris gali būti heteroklitinio linksniavimo liekana, pgl. lie. *erėlis*, la. nom. pl. *ereļi*, pr. *arelie* (Are) E 709, sl. **орль* ir het. sing. *ḫaranaš* 'erelio', gr. ὄρνις 'paukštis' (Ambrazas 1994: 134-138).

Buvusį Sūduvos kraštą (Kybartų, Vilkaviškio, Virbalio apylinkes) su prūsų kalba sieja deminutyvų priesaga **-istjo-²* (Būga 1958: 305; 1959: 229; Skardžius 1943: 332, 767), plg. lie. *ėriščias* ir pr. *eristian* 'ėriukas' (Lam) E 68, *paršiščias* ir pr. *prastian* (t.y. *parsistian*) 'paršiukas' (Ferkel) E 686 ir kt. (Ambrazas 1994: 141 su lit.).

Prūsų kalboje deminutyvai dažniausiai buvo daromi su priesaga **-iko-³*, plg. acc. sing. *gannikan* 'moterėlė' (Frewlein) III 105₂₅, *vijrikan* 'vyrelį' (Menlein) 105₂₄ ir t.t. (Ambrazas 1994: 131 su lit.). Lietuvių, kaip ir latvių (Rūķe-Draviņa 1959: 297-298, 300-305), kalboje dabar šio tipo vedinių tėra tik likučių. Tačiau kadaise vakarinėje Lietuvos dalyje deminutyvai su **-iko-* galėjo būti labiau paplitę, nes nemažoje žemaičių tarmės dalyje ir kai kuriose vakarų aukštaičių šnektose gana dažnai deminutyvai daromi su priesaga *-ikė*, plg. *katikė* 'katytė', *mergikė* 'mergytė' (Lietuvių kalbos atlasas 1991: 131, žemėl. Nr. 116). Čia minėtina ir sudurtinė Zietelos tarmės priesaga *-ik-utas*, pvz.: *bernikūtas* 'berniukėlis', *paršikūtas* 'paršiukėlis' (Vidugiris 1969: 151).

Be to, vakarinėse lietuvių kalbos tarmėse ir veikiausiai prūsų kalboje produktyvūs veikėjų pavadinimai (*nomina agentis*) su priesaga **-iko-*, plg. lie. *siuvikas* ir pr. *schuwikis* 'batsiu-

² F. Spechtas (1938) dar nurodė keletą ilyriškų asmenvardžių su *-ist-*. Kitur šio tipo vediniai tiesioginių atitikmenų, atrodo, neturi. Priesagoje **-istjo-* veikiausiai slypi determinatyvai **-s-* (plg. priesagas *-šė*, *-i-šas*, *-u-šis* ir pan.), **-t-* (plg. priesagas *-u-tis*, *-u-tas*) bei afiksas **-jo-* (Ambrazas 1994: 141).

³ Prabaltų laikais (kaip ir indoeuropiečių prokalbėje) deminutyvų darybos kategorijoje veikiausiai vyravo vediniai su priesaga **-ko-* (prie jos jau seniai ėmė lipti įvairūs kamiengaliai, iš čia kilo naujesnės priesagos **-iko-*, **-u-ko-*, **-ė-ko-* ir pan.). Kiti baltų kalbų deminutyvų darybos tipai paplito vėliau. Antai lietuvių kalboje išgalėjo deminutyvai su **-eljo-*, o latvių kalboje — atitinkami vediniai su **-injo-* bei **-itjo-*.

vys' (Schuhwert) E 496 (Ambrazas 1993: 135 tt.). Latvių kalboje šio tipo vediniai reti, plg. lie. *lopikas* ir la. *lāpikis* (Endzelins 1951: 358). Čia reikia turėti omenyje, kad priesaga **-iko-* i veikėjų pavadinimų darybos kategoriją atėjo iš deminutyvų. Tai galėjo pirmiausia atsitikti vakarų baltų kalbose, o vėliau ši inovacija plito ir į kai kuriuos rytų baltų kalbų dialektus⁴.

Galbūt vakarų baltų kalbų pėdsaką matome ir kai kurių lietuvių kalbos y p a t y b i ū p a v a d i n i m ū (*nomina qualitatis*) darybos tipų raidoje.

Didžiojoje lietuvių kalbos tarmių dalyje svarbiausia ypatybių pavadinimų priesaga **-ibā⁵* turi pakitusią *ē*-kamiene formą **-ibė* (plg. Lietuvių kalbos atlasas 1991: 137, žemėl. Nr. 123), kurią, atrodo, randame ir prūsų kalboje, plg. lie. *pagonybė* ir pr. *pagonbe* (Heidenschaft) E 795⁶. Tuo tarpu latvių kalba visur išlaiko senesnę formą *-iba*.

Lietuvių kalboje yra labai paplitę ypatybių pavadinimai su priesaga *-ysta* (ypač su jos naujesne forma *-ystė*). Jie irgi turi tikslų atitikmenį prūsų kalboje, plg. lie. *kriškčionystā* ir pr. *cristonisto* (Kristenheit) E 794. Tuo tarpu latvių kalboje šio tipo vedinių, atrodo, beveik nėra: J. Endzelynas (1943: 53) mini tik tarminį vedinį *ķenīste* 'karalystė'. Taigi galima manyti, kad su būdvardine

⁴ Galbūt iš vakarų baltų kalbų minėta inovacija pasiekė ir slavų kalbas, plg. lie. *siuvikas*, pr. *schuwikis* ir sl. **šъвьць* ir kt. (Wojtyła-Świerzowska 1974: 82-87).

⁵ Apie šios priesagos kilmę žr. Ambrazas 1992: 24-25; Schmalstieg 1996: 66-67 su lit.

⁶ V. Mažiulis (1996: 208) mano, kad šis vedinys prūsų kalboje turėjęs priesagą **-ibė* (su trumpuoju *i*), kaip ir slavų kalbų ypatybių pavadinimai su *-ьba*. Tačiau tai kelia abejonių, nes apie priesagos **-ibā* ar **-ibė* buvimą baltų kalbose kol kas jokių duomenų nėra. Tad ar ne paprasčiau minėtą prūsišką vedinį *pagonbe* kildinti iš **pagānibē*?

priesaga *-istā ypatybių pavadinimus imta pirmiausia daryti vakariniuose baltų kalbų dialektuose, o vėliau ši inovacija plito toliau į rytus. Šią hipotezę remia dar šios aplinkybės: 1) kaip rodo lietuvių kalbos XVI-XVII a. raštai, vediniai su -ystė buvo kadaise ypač produktyvūs vakarų ir vidurio aukštaičių tarmėje (pvz., S. B. Chyliński *Naujojo Testamento* vertime, J. Bretkūno *Postilėje*, XVII a. anoniminiame žodyne *Lexicon Lithuanicum* šio tipo vediniai vyrauja tarp visų ypatybių pavadinimų, žr. Ambrasas 1992: 23); 2) būdvardžiai su priesaga *-isto- yra plačiai paplitę daugelyje slavų kalbų (plg. s. rus. *rečistъ* 'iškalbingas', *plečistъ* 'petingas', lenk. *barwisty* 'spalvingas' ir t. t.⁷), tuo tarpu baltų kalbose jų yra vos keli (pvz.: lie. *baljystas* 'pelkėtas', *kiauljystas* 'nemandagus', *ugnjystas* / *ugnjstas* 'karštas, ūmus; ugnies spalvos'). Tad gal būdvardinė priesaga *-isto- susidarė slavų kalbose, paskui ji pateko į gretimas vakarų baltų kalbas, kur ir susidarė ypatybių pavadinimai su *-istā?

Prūsų kalboje yra labai daug ypatybių pavadinimų su kita būdvardine priesaga *-iskā, pvz.: *deiwūtisku* 'išganymas' (Seligkeyt) III 75₂₂, *labbisku* 'gerumas' (Güte) 85₂ ir t. t. (Trautmann 1910: 223 t. t.; Endzelīns 1943: 50). Lietuvių kalboje randame kelis ypatybių pavadinimus su -iškė. Iš jų tik vedinys *jauniškė* 'jaunystė' (plg. būdvardį *jauniškas* 'jaunystės') labiau paplitęs senuosiuose raštuose ir tarmėse, o kiti du yra visai reti, dabar išnykę: *berniškė* 'vaikystė, jaunystė' Daukš. Post. 17x (plg. būdvardį *bérniškas*), *vieniškė* 'vienišumas' (užfiksuotas XVIII-XIX a. Mažosios Lietuvos

⁷ Winker-Leszyńska 1963; Vaillant 1974: 464-471; Kiparsky 1975: 219.

žodynuose). Jie irgi gali būti atšvaitas vakarų baltų kalbų inovacijos⁸, kuri latvių kalbos nepasiekė.

Panašiai galbūt galima būtų aiškinti ir kai kurių y p a t y b ė s t u r ė t o j ų p a v a d i n i m ų (*nomina attributiva*) darybos tipų raidą.

Antai greta ypatybės turėtojų pavadinimų su priesaga -ulis(-ė)⁹ lietuvių kalboje yra nemaža atitinkamų vedinių su priesaga -uolis(-ė), plg. *aukštūlis* 'aukščiausiasis, Dievas' ir *aukštuōlis(-ė)* 'kas aukštas', *greitūlis* ir *greituōlis* 'kas greitas', *bičiūlis* ir *bičiuōlis* 'kas su kitu turi bites; artimas draugas' ir t. t. Pastarojo tipo vediniai turi atitikmenį prūsų kalboje (plg. lietuvišką vietovardį *Aukštuoliai* ir pr. *Auctoliten*, žr. Trautmann 1925: 177; Endzelīns 1943: 48). Tai irgi gali būti bendra prūsų ir lietuvių kalbų inovacija, nepastebėta latvių kalboje.

Atrodo, vakarines lietuvių kalbos tarmes ir prūsų kalbą sieja odų bei kailių pavadinimai su priesaga -ena, plg. lie. *arklenā* 'arklio oda', *kiškenā* 'kiškio kailis', taip pat *kojenā* 'gyvulių kojų oda', *žāndenos* 'žandų oda' ir pan. (Ambrasas 1998: 167-168) bei

⁸ Ji galėjo kliudyti ir kai kurias germanų kalbas, plg. s. skand. *bernska* 'vaikystė' (ir lie. *berniškė*), *fōlska* 'kvailumas' (Meid 1967: 197; Range 1977: 128). Gal čia minėtini ir go. *barniski* 'vaikystė' (Benveniste 1964: 38; Nepokupnyj 1997: 13), s. vok. aukšt. *frōniscī* 'paikumas', *heidinisci* 'pagonybė' ir kt. (Range 1977: 128). Tačiau pastarieji gali būti ypatybių pavadinimai su -ja- kaip ir go. *biuhti* 'įpratimas' : *biuhts* 'įpratęs', *galeiki* 'panašumas' : *galeiks* 'panašus' ir kt. (Kubrjakova 1963: 78, plg. dar Bammesberger 1995: 96). Mat germanų, slavų, italikų, indoiranėnų, graikų kalbose (bet skirtingai nuo baltų kalbų) su afiksu *-(i)jo-/(i)jā buvo plačiai daromi ypatybių pavadinimai.

⁹ Jie turi aiškių atitikmenų latvių ir prūsų kalbose, plg. lie. *bėdūlis* ir la. *bėdulis*, lie. *mielūlis* ir la. *mīlulis* (Endzelīns 1951: 346-347); lie. *bandžiūlis* 'draugas, bičiulis; bendradarbis; sukčius; drąsuolis' ir pr. antrop. *Bandule* (Trautmann 1925: 176).

pr. *nognan* 'oda (išdirbtas kailis)' (Leder) E 498, jeigu jis kilęs iš **nōgenan*, kaip mano V. Mažiulis (1996: 194-195). Latvių kalboje tokių vedinių nepastebėta. Tačiau ten gausu ypatybės turėtojų pavadinimų su naujesniu *ījo*-kameniū priesagos **-eno-/-enā* variantu **-enjo-*, pvz.: *vecenis* 'senis', *rītenis* 'rytų vėjas', *mēlenes* 'mėlynės' ir t. t. (Endzelīns 1951: 298-302). Tuo tarpu lietuvių kalboje jų yra labai nedaug, pvz.: *bergždēnis(-ė)* 'bergždžias, nevaisingas gyvulys', *mēlėnė* 'mėlynė' (Ambrazas 1998: 168-169). Jie, atrodo, turi atitikmenų ir prūsų kalboje, plg. *warene* 'varinis katilas' (Messingkessel) E 356, *wissene* 'gailis' (Pors) E 622, asmenvardžius *Drutene*, *Jodenne* (Endzelīns 1943: 44-45).

Kuršių, jotvingių ir prūsų gyventose vietose yra visas būrys vandenvardžių bei vietovardžių su priesaga *-ing-* (ir jos variantais *-ang-*, *-ung-*, *-eng-*), plg. lietuvių vandenvardžius *Liólinga*, *Alangà*, *Drubėngis*, *Babrūngas* (Vanagas 1970: 91, 134, 168-169, 203, 410; Bilkis 1998: 54, 126-127, 169), vietovardžius *Lėipalingis*, *Kūliņgē*, *Kretingà*, *Palangà* (Savukynas 1966: 172; Vanagas 1994) ir pr. *Balyn-gen*, *Stabingen*, *Marang*, *Marunge*, *Wandangen* (Gerullis 1922: 247).

Tai galima būtų iš dalies paaiškinti tuo, kad veikiausiai vakarų baltų kalbose buvo ir būdvardžių priesaga su **-ingo-* paplitimo centras. Mat prūsų kalboje šio tipo vediniai buvo daromi ne tik iš vardažodžių (kaip lietuvių ir latvių kalbose), bet labai dažnai ir iš veiksmožodžių, pvz.: *auschaudiwingin* 'patikimą' (trewē) III 53₄: *auschauditwey* 'patikėti' (vertrawen) 27₁₁, *Druwīngin* 'tikintįjį' (gleubingen) 119₁₃: *druwīt* 'tikėti' (gleuben) 45₁₀ ir t.t. Be to, prūsų kalboje šio tipo būdvardžiai gana dažnai sudaiktvardėdavo ir virsdavo ypatybės turėtojų pavadinimais, plg. *naunīngs* 'naujatis' (Newling) III 87₈, *ragingis* 'elnias' (Hircz) E 65, acc. pl.

poklusmingins 'pavaldinius' (Unterthanen) III 91₁ (Kaukienė 1994). Lietuvių, kaip ir latvių, kalboje tai atsitinka labai retai ir tai daugiausia vakarinėse ar pietinėse tarmėse, plg. *kregždingà* 'kregždė', *rūsingis* 'rusas', *žabāngos* 'spastai' (plg. pr. *slango* 'žaslai, žaboklai' (Gebys) E 452, žr. Mažiulis 1997: 128-130, jei pastarasis nėra skolinys iš vok. Stange, žr. Dini 1991: 78), *juodengė* 'tokia mėlyna uoga', *varliūngis* 'varlius, mažas vaikas' (Ambrazas 1998: 152-153). Lietuvių kalboje šia kryptimi dažniausiai daiktavardėja būdvardžiai su priesaga *-inis(-ė)* be determinatyvo *-g-*.

Pateikti duomenys leidžia kalbėti apie tam tikrą vakarų baltų kalbų įtaką lietuvių kalbos žodžių darybos raidai ir remia kai kurių tyrinėtojų pastangas nukelti vakarų baltų kalbų ribą toliau į rytus, t.y. galbūt ant vakarų baltų kalbų substrato susiformavo nemaža dalis vakarinių ir pietinių lietuvių kalbos tarmių (plg. Mažiulis 1994; Vidugiris 1996). Čia reikia turėti omenyje, kad lietuvių ir latvių kalbų žodžių daryba skiriasi gerokai labiau negu jų morfologinės bei fonologinės sistemos (Ambrazas 1998a). Tačiau greta ryškių ekskliuzyvinių lietuvių ir prūsų kalbų darybos bendrybių, labai nedaug yra tokių darybos inovacijų, kurios būdingos *t i k l a t v i ū* ir *p r ū s ū k a l b o m s* ir mažai kliudžiusios lietuvių kalbą.

Latvių ir prūsų kalbų veiksmų pavadinimų (*nomina actionis*) darybos kategorijoje svarbiausią vaidmenį suvaidino būdvardinė priesaga **-no-*¹⁰. Būtent iš jos išriedėjo pagrindinė latvių kalbos veiksmų pavadinimų darybos priemonė *-šana* (pvz.: *būšana* 'buvi-

¹⁰ Lietuvių kalboje tarp veiksmų pavadinimų karaliauja vediniai su priesaga *-imas/-ymas*, kilusia iš kitos būdvardinės priesagos **-mo-* (apie ją žr. Ambrazas 1998b: 25-28).

mas', *iešana* 'ėjimas' ir t. t.) bei taip pat nuo seno dari priesaga *-iens*¹¹ (pvz.: *gājiens* 'ėjimas', *šāviens* 'šovimas' ir t. t.).

Prūsų kalboje tarp veiksmų pavadinimų vyrauja vediniai su kita giminiška priesaga *-sna*, pvz.: *bilisna* 'bylojimas, pasakymas' (Sprüche) III 85₁₇, *crixtisna* 'krikštijimas' (Taufe) 59₆ ir t. t. (Endzelins 1943: 46-47; Bammesberger 1973: 87-89; Parenti 1998).

Daiktavardėdami priesagos **-no-* būdvardžiai nepadare žymensio poveikio lietuvių kalbos veiksmų pavadinimų darybai, išskyrus tik žemaičių tarmę, ypač jo šiaurinę dalį, kur kadaise gyveno kuršiai. Čia produktyvūs veiksmų pavadinimai su priesaga *-sena* (Urbutis 1965: 295). Aukštaičių tarmėje šio tipo vedinių yra nedaug, o be to, jie čia yra gavę specialesnę veiksmo būdo reikšmę.

Šiuo atveju galima kalbėti tik apie bendrą latvių, prūsų bei kuršių kalbų tendenciją plačiau panaudoti būdvardinę priesagą **-no-* veiksmų pavadinimams daryti, nes pačių priesagų forma *la-šana* (< **-s-jo-nā*), *-iens* (< **-ei-no-*), pr. *-sna* (< **-s-nā*) bei lie. *-sena* (< **-s-e-nā*) gerokai skiriasi. Be to, pr. *-sna* tiksliai atitinka lie. *-sna*, su kuria lietuvių kalboje irgi retkarčiais daromi veiksmų pavadinimai, plg. *dulksnā*. Latvių kalboje tokio tikslaus šios priesagos atitikmens nėra. Dar reikia turėti omenyje, kad veiksmų pavadinimai su priesaga **-no-/-nā* nuo senų laikų daromi daugelyje kitų giminiškų kalbų, plg. lie. *káina* ir sl. **cěna* 'kaina', av. *kāēnā* 'atgaila, bausmė, atpildas', gr. *ποινή* 'atpildas' (Fraenkel 1962: 202).

¹¹ Ją galima sieti su priesaga *-iena*, su kuria lietuvių kalboje padaryti keli labai reti tarminiai veiksmų pavadinimai, pvz.: *gaišiena* 'džiūtis, nykimas' (Ambrazas 1993: 65).

Latvių kalbos tarmėse plačiai paplitusius kuopinius pavadinimus (*nomina collectiva*) su priesaga *-aite* (pvz. *bērzaite* 'beržynas', *linaite* 'linų laukas', žr. Endzelins 1951: 389; Laumane 1990) galbūt galima sieti su pr. *kirschaitos* 'kryklės, aitriosios slyvos' (Krichen) E 621, *sliwaytos* 'slyvos' (Pflume) E 619, *wisnaytos* 'vyšnios' (Kirschen) E 620¹². Lietuvių kalboje kuopinių pavadinimų su **-oitē-* beveik nėra, išskyrus galbūt A. Juškos žodyne užfiksuotus vedinius *alksnaitē* 'alksnynas' I 12, *beržynaitē* 'beržynas' I 204. Tačiau kai kuriose lietuvių kalbos rytų ir vakarų aukštaičių šnektose daromi atitinkami vediniai su kitu priesagos **-oitē* apofoniniu variantu **-itē*; plg. *alksnýtē* 'alksnynas', *beržýtē* 'beržynas' (Ambrazas 1995: 187). Latvių kalboje šio tipo kuopinių pavadinimų nėra. Tačiau jų ankstesnį buvimą galėtų rodyti vietovardžiai *Apsīte*, *Kelmīte* ir pan. (Endzelins 1951: 388)¹³.

Tokių balsių kaita besiskiriančių priesagų lietuvių ir latvių kalbose yra ir daugiau. Tačiau kitais atvejais prūsų kalba eina beveik išvien su lietuvių kalba. Antai lietuvių ir prūsų kalbose¹⁴ kuopiniai pavadinimai daromi su priesaga **-īno-* (plg. lie. *šeimýna*

¹² Čia priesagos **-oitjo-* (ar **-oitē*) kamienas pakeistas į **-oitā* veikiausiai dėl kuopinių pavadinimų su darybos galūne **-ā* (apie juos žr. Ambrazas 1995: 180-181 su lit.) įtakos. Laikyti šiuos vedinius deminutyvais sunkina ta aplinkybė, kad nėra aiškių duomenų, liudijančių apie deminutyvų su **-oitjo-* buvimą prūsų kalboje. Jie gali būti lietuvių kalbos inovacija (Ambrazas 1994: 147-148).

¹³ Toliau šio tipo vedinius galbūt galima sieti su germanų kalbų kuopiniais pavadinimais su *-ide* (pvz.: vid. vok. žem. *pfluogīde* 'ariamųjų jaučių pora', žr. Meid 1967: 149) bei vietovardžiais su *-ithi-*, kurių daugiausia dabartinėje Vokietijos teritorijoje, t.y. netoli baltiškojo arealo (Udolph 1994: 258 tt.).

¹⁴ Jie turi aiškių giminaičių slavų (plg. lie. *beržynas* ir sl. **berzina*, žr. Sławski 1974: 121, 125), iš dalies italikų (Brugmann 1906: 278, 649; Lohman 1932: 15), gal germanų ir albanų kalbose (Jokl 1963: 133-134).

ir pr. *seimīns* 'šeimyna' (Gesinde) III 83₄). Tuo tarpu latvių kalboje tokių vedinių visiškai nėra, čia daromi atitinkami vediniai su tos pačios priesagos apofoniniu variantu *-eino-/ -oino- (plg. lie. *eglynas* ir la. *egliens, eglaine*, žr. Endzelins 1951: 322, 327), su kuriuo lietuvių kalboje kuopiniai pavadinimai daromi labai retai (Ambrazas 1995: 186). Pastarojo tipo vedinių buvimą prūsų kalboje galbūt galėtų rodyti *seweinis* 'kiaulidė' (Sewstal) E 229 (Karaliūnas 1992: 21), iš dalies vietovardžiai *Alkayne, Alkeyne, Zanseynen* ir kt. (Gerullis 1922: 252; Blažienė 1998).

Lietuvių ir prūsų kalbose ypatybės turėtojų pavadinimai dažniausiai daromi su priesaga *-iniko- (resp. *-eniko-), o latvių kalboje — su *-(i)neiko- (resp. *-(e)neiko-), plg. lie. *laukinỹkas*, pr. *laukinikis* (Leman) E 407 ir la. *laūcinieks* (plačiau žr. Ambrazas 1996: 105-112).

Taigi latvių ir prūsų kalbų darybos ryšiai yra daug blankesni negu lietuvių ir prūsų.

Literatūra

Ambrazas Saulius, 1992, «Lietuvių kalbos ypatybių pavadinimų darybos raida», "Lituanistica", 3(11), p. 22-34.

Ambrazas Saulius, 1993, *Daiktavardžių darybos raida. Lietuvių kalbos veiksmažodiniai vediniai*, Vilnius, Mokslo ir enciklopedijų leidykla.

Ambrazas Saulius, 1994, «Lietuvių kalbos deminutyvų darybos raida», "Lietuvių kalbotyros klausimai", 34, p. 130-157.

Ambrazas Saulius, 1995, «Lietuvių kalbos kuopinių ir vardžodinių vietų pavadinimų darybos raida», "Lietuvių Kalbotyros Klausimai", 33, p. 180-200.

Ambrazas Saulius, 1996, «Lietuvių kalbos ypatybės turėtojų pavadinimų su priesaga *-ko- darybos raida», "Lietuvių kalbotyros klausimai", 36, p. 101-119.

Ambrazas Saulius, 1998, «Lietuvių kalbos ypatybės turėtojų pavadinimų su priesaga *-no- darybos raida», "Lietuvių kalbotyros klausimai", 39, p. 148-176.

Ambrazas Saulius, 1998a, «Lietuvių ir latvių kalbų daiktavardžių darybos svarbiausi skirtumai», in: *Lietuvių kalba: tyrėjai ir tyrimai Kazimiero Jauniaus 150-osioms gimimo ir 90-osioms mirties metinėms paminėti. Konferencijos pranešimų tezės 1998 m. spalio 22-23 d.*, Vilnius, Lietuvių kalbos institutas, p. 11-12.

Ambrazas Saulius, 1998b, «Diachronische Stratifizierung der grundlegenden Wortbildungstypen bei Verbalabstrakta im Ostbaltischen», in: A. Bammesberger (Hrsg.), *Baltistik: Aufgaben und Methoden*, 1998, p. 23-32.

Bammesberger Alfred, 1973, *Abstraktbildungen in den baltischen Sprachen*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Bammesberger Alfred, 1995, «Die gotischen Adjektiva auf -(w)-isk-», "Historische Sprachforschung", 108, p. 93-101.

Bammesberger Alfred (Hrsg.), 1998, *Baltistik: Aufgaben und Methoden*, Heidelberg, Winter.

Benveniste Émile, 1961, «Fonctions suffixales en gotique», "Bulletin de la Société de linguistique de Paris", 56, p. 21-45.

Bilkis Laimutis, 1998, *Lietuvių priesaginės darybos helonimai*, Hum. m. daktaro disertacija, Vilnius.

Blažienė Grasilda, 1998, «Dėl XVI-XVII amžiaus Sembos vietovardžių», "Baltistica", 5 priedas, p. 59-78.

Brugmann Karl, 1906, *Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen*, Bd. 2, T. 1, Strassburg, Trübner.

Būga Kazimieras, 1958-1961, *Rinktiniai raštai I-III*. Sud. Z. Zinkevičius, Vilnius, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.

Dini Pietro U., 1991, «La linguistique et la philologie baltique: des Hapax Prussiens VE 452, 539 et 175», "Lingua Posnaniensis", 32-33, p. 77-82.

Endzelīns Jānis, 1943, *Senprūšu valoda*, Rīga, Universitātes apgāds.

Endzelīns Jānis, 1951, *Latviešu valodas gramatika*, Rīga, Latvijas valsts izdevniecība.

Fraenkel Ernst, 1962, *Litauisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, Winter; Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Gerullis Georg (Jurgis), 1922, *Die altpreußischen Ortsnamen*, Berlin-Leipzig, de Gruyter u. Co.

Jokl Norbert, 1963, «Die Verwandtschaftsverhältnisse des Albanischen zu den übrigen indogermanischen Sprachen», "Die Sprache", 9, p. 113-153.

Jonikas Petras, 1939, *Pagramančio tarmė*, Kaunas, Švietimo ministerijos knygų leidimo komisija.

Karaliūnas Simas, 1992, «New findings in Prussian etymology (names for foal and swine)», in: W. Smoczyński, A. Holvoet (Eds.), *Colloquium Pruthenicum Primum*, Warszawa, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, p. 15-21.

Kaukienė Audronė, 1994, «Prūsų kalbos būdvardžiai su priesaga -ing-», in: *Vakarų baltų kalbų ir kultūrų relikvai. Mokslinės konferencijos pranešimai ir tezės. Skiriama Antanui Jakuliui (1939-1984) paminėti*, Klaipėda, Klaipėdos universitetas, p. 9-10.

Kiparsky Valentin, 1975, *Russische Grammatik III*, Heidelberg, Winter.

Kubryakova E.C., 1963, *Imennoe slovoobrazovanie germanskich jazykov*, in: *Sravnitel'naja grammatika germanskich jazykov III*, Moskva, Izdatel'stvo Akademii Nauk SSSR, p. 39-131.

Laumane Benita, 1990, «Derivāti ar priedēkli -ait- augšzemesnieku izloksnēs», in: *Onomastica Lettica*, Rīga, Zinātne, p. 92-101.

Lietuvių kalbos atlasas, 1991, *Lietuvių kalbos atlasas*, 3, Vilnius, Mokslas.

Lohman Johannes, 1932, *Genus und Sexus*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Mažiulis Vytautas, 1988-1997, *Prūsų kalbos etimologijos žodynas*, I-IV, Vilnius, Mokslas; Mokslo ir enciklopedijų leidykla; Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.

Mažiulis Vytautas, 1994, «Prūsai ir kiti vakarų baltai», in: *Prūsijos kultūra*, Vilnius, Akademia, p. 4-9.

Meid Wolfgang, 1967, *Germanische Sprachwissenschaft*, Bd. 3: Wortbildung, Berlin, de Gruyter & Co.

Nepokupnyj Anatolij N., 1997, «K probleme derivatov v istoričeskich i etimologičeskich slovarjach baltijskich i slavjanskich jazykov», "Lietuvių Kalbotyros Klausimai", 37, p. 11-19.

Parenti Alessandro, 1998, «Old Prussian abstract nouns in -sna-, -senna-, -sennis», in: Bammesberger (Hrsg.), 1998, p. 129-142.

Range Jochen D., 1977, «Zur Entwicklung der Wortbildungskategorie 'Nomen Loci' im Baltischen und Slawischen», "Baltistica", 2 priedas, p. 124-130.

Rūķe-Draviņa Velta, 1959, *Diminutiven im Lettischen*, Lund, AB Ph. Lindstedts Univ.-Bokhandel.

Salys Antanas, 1992, *Raštai*, 4, Roma, Lietuvių katalikų mokslų akademija.

Savukynas Bronys, 1966, «K probleme zapadnobaltyjskogo substrata v jugozapadnoj Litve», "Baltistica", 1(2), p. 165-176.

Schmalstieg William R., 1996, Rev.: Ambrazas 1993, "Lituanus", 42(1), p. 62-70.

Skardžius Pranas, 1943, *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius.

Ślowski Franciszek, 1974, «Zarys słowotwórstwa prasłowiańskiego», in: *Słownik prasłowiański*, vol. I, Wrocław etc., Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, p. 44-141.

Specht Franz, 1938, «Zum illyrischen Suffix -ist-», "Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen", 65, p. 175.

Trautmann Reinhold, 1910, *Die altpreußischen Sprachdenkmäler*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Trautmann Reinhold, 1925, *Die altpreußischen Personennamen*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht.

Udolph Jürgen, 1994, *Namenkundliche Studien zur Germanenproblem*, Berlin, New York, de Gruyter.

Urbutis Vincas, 1965, «Daiktavardžių daryba», in: Ulvydas K. (vyr. red.), *Lietuvių kalbos gramatika*, vol. I, Vilnius, Mintis, p. 251-473.

Vaillant André, 1974, *Grammaire comparée des langues slaves*, vol. IV, Paris, Klincksieck.

Vanagas Aleksandras, 1970, *Lietuvos TSR hidronimų daryba*, Vilnius, Mintis.

Vanagas Aleksandras, 1994, «Miesto vardas Kretingà», "Lietuvių kalbotyros klausimai", 34, p. 162-165.

Vidugiris Aloyzas, 1969, «Zietelos tarmės daiktavardis», "Lietuvių kalbotyros klausimai", 11, p. 147-182.

Vidugiris Aloyzas, 1996, «Kai kurie vakarų baltų kalbos reiškiniai pietinėse lietuvių tarmėse», "Baltistica", 31(1), p. 31-38.

Winker-Leszyńska Irena, 1963, «Przyrostki przymiotnikowe *-ity/-isty* w języku polskim na tle ogólnosłowiańskim», "Język polski", 63, p. 65-73.

Wożyła-Świerżowska Maria, 1974, *Prasłowiańskie nomen agentis*, Wrocław etc., Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Relationship between Lithuanian and Old Prussian from the standpoint of word formation.

Saulius Ambrazas (Vilnius)

Diminutives with the suffixes **-oljo* (cf. Lith. *puodālis* and OPruss. *podalis* (Bosetop) E 351), **-istjo-* (cf. Lith. *ėriščias* and OPruss. *eristian* (Lam) E 68), *nomina agentis* with the suffix **-iko-* (cf. Lith. *siuvikas* and OPruss. *schuwikis* (Schuhwert) E 496), *nomina qualitatis* with the suffix **-istā-* (cf. Lith. *krikščionystā* and OPruss. *critionisto* (Kristenheit) E 794), **-isko-* (cf. Lith. *jauniškė* 'youth' and OPruss. *deiūtisku* (Seligkeit) III 7522), *nomina attributiva* with the suffixes **-oljo-* (cf. Lith. *aukštuolis* 'who (which) is tall, high', locality *Aukštuoliai* and OPruss. *Auctoliten*), **-eno-/ena-* (cf. Lith. *vilkenā* 'wolf-skin', *žāndenos* 'whiskers' and OPruss. *nognan* < **nōgenan* (Leder) E 438), hydronyms and localities with the suffix *-ing-* (and with its variants *-ang-*, *-ung-*, *-eng-*, cf. Lith. *Liōlinga*, *Alangā*, *Babrūngas*, *Drubėngis* and OPruss. *Balyngen*, *Marang*, *Marunge*) can show the influence of West Baltic languages over Lithuanian (especially over its west and south dialects).

DAS SUPINUM IM LATEINISCHEN UND BALTISCH-SLAWISCHEN UND DER ALTINDISCHE INFINITIV - FRAGEN ZU DEREN INDOGERMANISCHEN GRUNDLAGEN

WOLFRAM EULER

München

Auf dem Gebiet des Verbum infinitum zeigen die indogermanischen Einzelsprachen eine verwirrend bunte Vielfalt an Infinitivbildungen, im allgemeinen Verbalsubstantiva oder genauer erstarrte Kasusformen derselben, seien es Dativformen (in finaler Funktion), Akkusative oder Lokative (Ziel- oder Richtungskasus). Nur für eine Minderheit dieser Bildungen kommt voreinzelsprachlich-indogermanisches Erbe in Betracht.

Dies trifft besonders zu für die Infinitive im Baltischen, Slawischen und Tocharischen, alte Kasusformen von Verbalnomina auf **-ti-*, die im Litauischen auf *-ti*, im Lettischen und Altpreußischen auf *-t*, im Altkirchenslawischen auf *-ti* und im Tocharischen auf *-tsi* auslauten, vgl. etwa innerhalb des Baltisch-Slawischen etymologisch genau lit. *būti*, lett. *būt*, apr. *boūt* mit aksl. *byti* 'sein' oder lit. *vėsti*, lett. *vest*, apr. *west* mit aksl. *vesti* 'führen'; ja selbst im vedischen Altindischen finden sich einige noch als Dative erkennbare Formen auf *-tāye*, darunter *pītāye* 'trinken', dem genau aksl. *piti* 'ds.' entspricht¹. Im vedischen Altindisch gibt es indes noch weitere alte Dativformen in infinitivischer Funktion, die im Griechischen recht genaue

¹ Zur Herkunft der Infinitive im Baltischen und Slawischen s. etwa Pohl 1980: 91, zum Tocharischen van Windekens 1982: 250 sowie Literatur bei Szemerényi 1989: 355f.